

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received 07 July 2025
Revised 09 September 2025
Accepted 26 September 2025
Published online 21 December 2025

Challenges of Implementing The Hedging Strategy in Iran's Foreign Policy

1. **Mostafa Kooshki**- International Relations Group, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.
2. **Mohammad-Hassan Khani**- Faculty Member, Department of International Relations, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.
3. **Abuzar Gohari-Moqaddam**- Faculty Member, Department of International Relations, Imam Sadiq University, Tehran, Iran.

Corresponding Author Email Address: m.kooshki@isu.ac.ir

Introduction

In recent years, the intensification of great-power competition—most notably between the United States and China—has increased ambiguity and uncertainty within the international system. This development has heightened both the incentive and the necessity for middle powers to reassess their foreign policy strategies. One of the most prominent approaches in contemporary international relations scholarship is “hedging,” which is commonly conceptualized as a strategy aimed at reducing the risks of unilateral dependence while expanding strategic flexibility in the context of major power rivalry.

Article type:Original Research

How to cite this article:

Kooshki, M. Khani, M.H & Gohari-Moqaddam, A. (2025). Challenges of Implementing a Hedging Strategy in Iran's Foreign Policy. *Strategic Studies Quarterly*, 28(3),257-301.

doi: 10.22034/ssq.2025.560659.4339

Hedging operates through a combination of practical mechanisms, including the maintenance of strategic ambiguity, diversification of external partnerships, leveraging national advantages, and the adoption of deliberately selective or even contradictory policy behaviors. Through these means, the strategy seeks to minimize the economic and security costs associated with full alignment with a single great power and to enhance room for maneuver in foreign policy. For a middle power such as Iran—whose external environment is deeply shaped by U.S.–China competition—hedging carries both analytical and practical relevance. Nevertheless, the practical implementation of this strategy encounters significant challenges, which constitute the central focus of this study.

Methodology

This research adopts a qualitative–analytical approach and employs a multi-level analysis framework. This method enables the simultaneous examination of factors operating at different levels and prevents the inappropriate generalization of findings from one level of analysis (such as the individual level) to another (such as the structural level). Accordingly, the study proceeds across three analytical levels:

- **Operational level:** First, the operational components of hedging are identified; subsequently, the feasibility of implementing these components within the foreign policy of the Islamic Republic of Iran, as well as the associated operational challenges, is assessed.
- **Structural level:** At this level, the study examines whether the structure of great-power competition in the international system—specifically U.S.–China rivalry—provides sufficient space for Iran to pursue a hedging strategy. The structural constraints on hedging are therefore critically evaluated.
- **Functional level:** This level assesses the desirability and effectiveness of hedging as a foreign policy strategy for Iran.

Results

At the operational level, effective hedging requires the adoption of a deliberately ambiguous foreign policy posture. However, such ambiguity is fundamentally at odds with the established identity of the foreign policy of the Islamic Republic of Iran, as well as with the geopolitical realities of the West Asia region.

At the structural level, the United States has effectively pursued a strategy of denial toward Iran by imposing multilayered sanctions and targeting the country's economic and security foundations. This approach has rendered Iran's efforts at balanced engagement with the West largely ineffective, let alone allowing room for incorporating the United States into Iran's security calculus. Moreover, available evidence suggests that U.S. policy toward Iran is, at certain levels, intertwined with Washington's broader strategy to contain China. In this context, pressure on Iran is treated as an integral component of the U.S. approach to China containment. Moreover, the U.S.'s punitive approach toward Iran's strategic ties with China and Russia has further constrained the space needed for effective hedging.

At the functional level, the findings indicate that, under current conditions, hedging does not necessarily lead to a reduction in Iran's economic and security risks. In the absence of essential operational and structural preconditions, the adoption of a hedging strategy may instead increase uncertainty, perpetuate external pressures, and weaken Iran's ability to effectively exploit international opportunities.

Conclusion

This study demonstrates that the implementation of hedging in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran faces substantial operational, structural, and functional challenges. More specifically, the findings

reveal a significant gap between the theoretical promises of hedging and its practical outcomes in the Iranian case. Nevertheless, the study argues against a wholesale rejection of hedging as a strategic option for Iran. Instead, it suggests the adoption of modified and issue-specific forms of hedging, such as hedging within the context of China–Russia competition, playing an active role as a hedging option among regional countries, or pursuing selective ambiguity toward extra-regional crises. These approaches should be complemented by domestic reinforcing measures-including sanctions mitigation through governance reform and the enhancement of economic capacity-in order to create the necessary preconditions for a more effective implementation of hedging in the future.

Keywords: Great-Power Competition; Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran; Hedging; Multi-Level Analysis; Middle Powers.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۶
تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۶/۱۸
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۰۴
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۳۰

فصلنامه مطالعات راهبردی

شاپی چاپی: ۰۷۲۷-۱۷۳۵ | شاپی الکترونیک: ۰۲۹۸-۹۱۰X

Quarterly.risstudies.org

چالش‌های کاربست راهبرد مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران

۱. مصطفی کوشکی، دانشجوی دکتری رشته روابط بین‌الملل، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.^۱
۲. محمدحسن خانی، دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.
۳. ابودر گوهری مقدم، دانشیار روابط بین‌الملل دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

رایانامه نویسنده مسئول: m.kooshki@isu.ac.ir

چکیده

در جهان در حال گذار کنونی که با رقابت قدرت‌های بزرگ و عدم قطعیت‌های ساختاری مشخص می‌شود، قدرت‌های میانه به دنبال راهبردهایی برای کاهش ریسک و تأمین امنیت راهبردی هستند. در این میان، راهبرد «مصون‌سازی» جذابیت فزاینده‌ای یافته است. این مفهوم، به‌ویژه برای قدرت میانه‌ای مانند ایران که متأثر از رقابت آمریکا و چین است؛ اهمیت تحلیلی و عملی دارد. پژوهش حاضر با استفاده از روش تحلیل چندسطحی، به بررسی این پرسش می‌پردازد که چالش‌های کاربست راهبرد مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران کدام است؟ این تحلیل، در

۱. این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده مسئول با عنوان «راهبرد مطلوب سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در رقابت آمریکا و چین» می‌باشد.

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: کوشکی، مصطفی، خانی، محمدحسن و گوهری مقدم، ابودر (۱۴۰۴). تحلیل چالش‌های کاربست راهبرد مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۳): ۲۵۷-۳۰۱.

doi: 10.22034/ssq.2025.560659.4339

سه سطح عملیاتی (چالش‌های عملیاتی شدن مؤلفه‌های مصون‌سازی)، ساختاری (بررسی فضای لازم در ساختار رقابت آمریکا و چین) و کارکردی (ارزیابی مطلوبیت راهبرد) سامان یافته است. مهم‌ترین یافته‌های پژوهش آن است که در سطح عملیاتی، اجرای مصون‌سازی مستلزم اتخاذ رویکردی مبهم در سیاست خارجی است؛ حال آنکه این امر با هویت تکوین یافته سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و همچنین با شرایط منطقه غرب آسیا، سازگار نیست. در سطح ساختاری نیز هم‌پیوندی راهبرد «محروم‌سازی» ایران توسط آمریکا با دستورکار مهار چین، فضای مانور راهبردی ایران را محدود کرده است.

واژگان کلیدی: رقابت قدرت‌های بزرگ، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، تحلیل چندسطحی، مصون‌سازی، قدرت‌های میانه.

مقدمه

در جهان در حال تغییر کنونی که بازیگران بین‌المللی در چنبره رقابت قدرت‌های بزرگ و نااطمینانی‌های ساختاری گرفتارند، قدرت‌های میانه به دنبال راهبردهایی برای کنش کارآمد، تأمین امنیت و کاهش مخاطرات ناشی از وابستگی به یک قطب مسلط می‌گردند. در این میان، مفهوم «مصون‌سازی»^۱ به عنوان یکی از راهبردهای نوین در روابط بین‌الملل، توجه محققان و سیاست‌گذاران را به خود جلب کرده است. مصون‌سازی در ادبیات سیاست خارجی، به معنای اتخاذ رویکردی ترکیبی برای پوشش ریسک‌های ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ است؛ راهبردی که از یک سو با ایجاد پیوندهای محدود با رقبای ژئوپلیتیک، فرصت‌های همکاری را حفظ می‌کند و از سوی دیگر، با تنوع‌بخشی به روابط، از هزینه‌های احتمالی اتکای یک‌جانبه می‌کاهد.

این مفهوم، به‌ویژه برای کشورهای میانه مانند ایران که در میدان رقابت قدرت‌های

1. Hedging

بزرگ قرار دارند، از جذابیت تحلیلی و عملی برخوردار است. در واقع می‌توان مصون‌سازی را یکی از مهم‌ترین راهبردهای ممکن برای یک قدرت میانه در رقابت قدرت‌های بزرگ دانست که توجه به آن می‌تواند به فهم پیچیدگی‌های کنشگری این قدرت‌ها در نظم در حال تغییر بین‌المللی، کمک کند. به قول برنز، رئیس پیشین سازمان سیا، «در این دنیای متلاطم و قطبی‌شده، میل به مصون‌سازی در حال افزایش است. دموکراسی‌ها و حکومت‌های استبدادی، اقتصادهای توسعه‌یافته، کشورهای درحال توسعه و کشورهای جنوب جهانی به طور فزاینده‌ای قصد دارند روابط خود را برای به حداکثر رساندن گزینه‌های خود متنوع کنند. آنها منافع کم و خطرات زیادی را در پایبندی به روابط ژئوپلیتیکی تک‌محوری با ایالات متحده یا چین می‌بینند» (Burns, 2024).

به‌رغم گسترش پژوهش‌ها پیرامون مصون‌سازی در سطح جهانی، این مفهوم در فضای علمی ایران هنوز به‌طور جدی مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین با توجه به تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا و چین، ضروری است که کاربست مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان یکی از راهبردهای ممکن برای یک قدرت میانه در رقابت قدرت‌های بزرگ، مورد بررسی قرار گیرد.

این نوشتار می‌کوشد با تأملی در مفهوم مصون‌سازی و بررسی چالش‌های کاربست آن در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، دو سطح نظری و عملی را پوشش دهد. در سطح نظری که بخش نخست این نوشتار را تشکیل می‌دهد، مفهوم مصون‌سازی و ابعاد آن واکاوی می‌شود که این امر می‌تواند به درک بهتر رفتار قدرت‌های میانه در نظام بین‌الملل کمک کند و در سطح عملی که بخش دوم این پژوهش است، چالش‌های کاربست این راهبرد در سیاست خارجی جمهوری اسلامی احصا می‌گردد. این پژوهش با ارائه یک نگاه کلان، می‌تواند برای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، به‌خصوص در دوره دولت جدید ترامپ، حائز اهمیت و واجد رویکردهای کارآمد در جهت پیشینه‌سازی منافع ملی ایران در رقابت قدرت‌های بزرگ باشد.

الف) کلیات

۱. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر با تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ، آثار علمی متعددی به زبان انگلیسی پیرامون راهبرد مصون‌سازی و کاربست آن در سیاست خارجی کشورهای مختلف به خصوص قدرت‌های میانه منتشر شده؛ با این حال این مفهوم هنوز در رشته مطالعاتی روابط بین‌الملل در داخل کشور، رواج نیافته و آثار علمی محدودی به زبان فارسی در ارتباط با آن منتشر شده است. در حال حاضر، به طور خاص درباره مفهوم مصون‌سازی، سه اثر توسط دکتر روح‌الله طالبی آرانی در دست انتشار است^۱ که عبارت‌اند از:

- «جایگاه حفاظ‌بندی در راهبردگزینی سیاست خارجی ایران از آغاز صفویه تا پایان قاجاریه» (طالبی ۱، ۱۴۰۴)
- «بازشناخت مقایسه‌ای حفاظ‌بندی و سایر راهبردهای دولت‌ها در نظام بین‌الملل کنونی» (طالبی ۲، ۱۴۰۴)
- «تحلیل انتقادی حفاظ‌بندی در سیاست خارجی؛ تعاریف و گونه‌شناسی‌ها» (طالبی ۳، ۱۴۰۴).

آثار دیگری نیز به زبان فارسی وجود دارد که اگر چه به شکل مستقیم و مستوفی راهبرد مصون‌سازی را مورد بحث قرار نداده‌اند؛ اما تلویحاً به مطلوبیت کاربست این راهبرد و راهبرد نزدیک به آن یعنی توازن‌سازی در سیاست خارجی عربستان و ایران اشاره کرده‌اند. از جمله این آثار می‌توان به مقاله «تحول در نظم جهانی و استراتژی‌های قدرت‌های میانه: تاملی در سیاست خارجی نوین عربستان سعودی» (شریفی و جعفری، ۱۴۰۴) و مقاله «ایران به مثابه قدرت میانه موازنه‌گر (زمانی برای پارادایم شیفت در سیاست خارجی ایران)»

۱. تا زمان اصلاح این نوشتار یعنی نیمه آذر ۱۴۰۴، هنوز مقالات ذکر شده منتشر نشده‌اند و صرفاً چکیده آن‌ها در سایت موجود است.

(Mousavi and karimi, 2025) اشاره کرد.

همان‌طور که مشاهده می‌شود در هیچ یک از آثار منتشرشده در داخل کشور، چالش‌های کاربردی راهبرد مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به صورت مستقل مورد بحث قرار نگرفته و از این حیث، پژوهش حاضر از نوآوری موضوعی برخوردار است.

۲. روش‌شناسی

ناظر بر سؤال اصلی این پژوهش، نیاز هست که چالش‌های کاربردی راهبرد مصون‌سازی از چند سطح مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد و از این رو «تحلیل چندسطحی»^۱ مورد اقتباس قرار گرفته است. تحلیل چندسطحی یک رویکرد روش‌شناختی است که به پژوهشگر اجازه می‌دهد تا تأثیرگذاری همزمان متغیرهای موجود در سطوح مختلف بر یک پدیده خاص را مدل‌سازی و بررسی کند. کاربردی این روش در حوزه مطالعات سیاست خارجی با توجه به اینکه مسائل مرتبط با آن ماهیتی چندوجهی دارند و از عوامل مختلف تأثیر می‌پذیرند؛ حائز اهمیت است. یک مزیت مهم این روش، اجتناب از «خطای استنباط بوم‌شناختی»^۲ به خصوص در پژوهش‌های مرتبط با سیاست خارجی است؛ بدین معنا که از تعمیم نادرست نتایج تحلیل یک سطح (مثلاً سطح فردی) به سطح دیگر (مثلاً سطح ساختاری) جلوگیری می‌کند (Nezlek, 2011: 7).

این پژوهش، چالش‌های کاربردی مصون‌سازی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را در سه سطح مورد بررسی قرار می‌دهد:

۱. سطح عملیاتی: در بخش اول این پژوهش، مؤلفه‌های عملیاتی مصون‌سازی احصا می‌شوند؛ سپس در بخش دوم، امکان‌پذیری و چالش‌های عملیاتی شدن

1. Multi-Level Analysis

2. Ecological Fallacy

این مؤلفه‌ها در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲. سطح ساختاری: در این سطح، به این پرسش پرداخته می‌شود که آیا ساختار رقابت قدرت‌های بزرگ (مشخصاً رقابت آمریکا و چین) در نظام بین‌الملل، فضای لازم برای اجرای راهبرد مصون‌سازی توسط ایران را فراهم می‌کند یا خیر؟ در واقع چالش‌های کاربردی مصون‌سازی در سطح ساختاری مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

۳. سطح کارکردی: این سطح، مطلوبیت و کارآمدی اجرای راهبرد مصون‌سازی برای ایران را ارزیابی می‌کند.

لازم به ذکر است که با توجه به محدودیت‌های حجمی، تمرکز این پژوهش بیشتر بر سطح ساختاری است و دو بعد دیگر به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرند.

ب) تأملی در مفهوم مصون‌سازی

با توجه به اینکه آثار محدودی به زبان فارسی پیرامون مصون‌سازی وجود دارد؛ در این بخش لازم است تا چهارچوبی از این مفهوم ارائه گردد.

۱. مفهوم‌شناسی

• معنای مصون‌سازی

اصطلاح هجینگ در فارسی به «پوشش ریسک»، «مصون‌سازی» و «حفاظ‌بندی» ترجمه شده است.^۱ این اصطلاح نخست در حوزه مالی کاربرد داشته؛ اما در دو دهه

۱. فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تا زمان نگارش این مقاله، معادلی برای این واژه در نظر نگرفته است. از منظر

اخیر به تدریج در ادبیات علمی روابط بین‌الملل نیز مطرح نظر قرار گرفته است. در حوزه مالی، مصون‌سازی به معنای استفاده از ابزارهای مالی مختلف در راستای پوشش ریسک سرمایه‌گذاری است. در این فرایند، افراد معمولاً پس از ورود به یک موقعیت سرمایه‌گذاری، هم‌زمان وارد یک موقعیت دیگر با همبستگی معکوس می‌شوند تا در صورت اشتباه بودن تحلیل اولیه، از سرمایه خود برابر زیان محافظت کنند (محرابی، ۱۴۰۱). در واقع، مصون‌سازی به معنای عمل هم‌زمان در جهت مخالف است. شیوه‌های مصون‌سازی به دنبال تغییر منبع ریسک یا حذف آن از سیستم نیستند، بلکه به دنبال ایجاد یک ساختار تعادلی هستند که ریسک را از سرمایه‌گذار دور کنند (Wang, 2021: 3).

مصون‌سازی با متنوع‌کردن سرمایه‌گذاری‌ها، مانند نوعی بیمه برای جبران خسارت عمل می‌کند. همان‌طور که بیمه‌کردن رایگان نیست، مصون‌سازی هم رایگان نیست و ممکن است سودهای سرمایه‌گذار را نسبت به شرایط نبود بیمه کاهش دهد. با این حال، معمولاً افراد و سرمایه‌گذاران حاضر نیستند در ازای کسب سود بسیار بیشتر، از بیمه صرف نظر کنند. می‌توان گفت که در مصون‌سازی یک نسبت مستقیم میان ریسک با پاداش وجود دارد که طبق آن، کاهش ریسک می‌تواند در عین حال کاهش سود را به همراه داشته باشد (The Investopedia Team, 2024). در واقع، در مصون‌سازی، تلاش برای کسب بهترین پاداش‌ها با آمادگی برای بدترین رویدادها، توأمان است. پس استراتژی را که در آن، یک معامله‌گر صرفاً به دنبال بیشینه‌سازی سود باشد، نمی‌توان مصون‌سازی دانست (Kuik, 2015: 4).

در روابط بین‌الملل، تعابیر مختلفی از مفهوم مصون‌سازی ارائه شده است که تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. این تعابیر قابل تقسیم در سه گروه است:

نویسندگان این نوشتار، بهترین معادل در زبان فارسی که بر کاربردی معنای آن در روابط بین‌الملل دلالت داشته باشد؛ «مصون‌سازی توازن‌گرا» است؛ با این حال برای جلوگیری از طولانی شدن عبارات، به استفاده عبارت مصون‌سازی اکتفا شده است.

مصون‌سازی به‌عنوان یک کلمه: گاه مصون‌سازی به‌عنوان صرفاً یک کلمه که در بردارنده معنای پوشش ریسک برای همه دولت‌ها در نظام بین‌الملل است، به کار می‌رود. یعنی با عقلانی‌دانستن دولت‌ها، پیش‌فرض گرفته شده است که همه آنها، سیاست‌ها و راهبردهایی برای پوشش ریسک دارند. در این معنا، مثلاً می‌توان پرسید که «مصون‌سازی کامبوج چگونه است؟». یعنی، مصون‌سازی صرفاً به‌عنوان یک کلمه با معنایی بسیار کلی، بدون آنکه در بردارنده سیاست‌ها یا راهبردهای خاصی باشد، به کار می‌رود.

مصون‌سازی در معنای عام: در معنای عام، مصون‌سازی ناظر بر راهبرد دولت‌ها برای متنوع‌سازی شرکا و همکاری با همه آنها با هدف تأمین امنیت راهبردی و پوشش خطرات ناشی از عدم قطعیت در نظام بین‌الملل، تعریف می‌شود. در این معنا، همه دولت‌ها چه قدرتمند و ضعیف، این امکان را دارند که راهبرد مصون‌سازی را به کار بندند. برای مثال، گزارش‌های علمی متعددی در مورد راهبرد مصون‌سازی چین در غرب آسیا که متضمن «دوستی با همه و دشمنی با هیچ‌کس» است، وجود دارد.^۱ در این معنا، یک مصون‌سازی موفق، قدرت مسلط را به چالش نمی‌کشد یا با کشورهای منطقه غیریت‌سازی نمی‌کند، بلکه خود را به‌عنوان یک شریک مفید برای همه بازیگران معرفی می‌کند. این کشور توانایی‌های منطقه‌ای خود را معمولاً از طریق ابزارهای اقتصادی گسترش می‌دهد و سپس با احتیاط نفوذ سیاسی و توانایی‌های نظامی خود را توسعه می‌دهد (Fulton and Schuman, 2024). این معنا از مصون‌سازی، تا حدودی به مفهوم چندهمسویی نزدیک است که در ادامه بررسی خواهد شد.

۱. البته طبیعی است که برخورداری از این امکان به این معنا نیست که همه دولت‌ها راهبرد هجینگ را دنبال کنند.

۲. برای مثال می‌توان به گزارش زیر رجوع کرد:

<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/chinas-middle-east-policy-shift-from-hedging-to-wedging/>

مصون‌سازی در معنای خاص: معنای خاص مصون‌سازی، حدود مشخص‌تری دارد و آن را نه راهبردی ممکن برای همه قدرت‌های بزرگ که راهبردی برای قدرت‌های میانه در فضای رقابتی قدرت‌های بزرگ تعریف می‌کند. براین اساس، «مصون‌سازی راهبرد بیمه‌جویانه دولت‌های میانه^۱ و کوچک در شرایط پرمخاطره و با عدم قطعیت بالای نظام بین‌الملل است که این شرایط را می‌توان ناشی از رقابت ابهام‌آمیز قدرت‌های بزرگ دانست. طبق این راهبرد، دولت‌های میانه و کوچک، مجموعه‌ای از سیاست‌های مخالف و عمدتاً مبهم را برابر قدرت‌های بزرگ که رقیب یکدیگر محسوب می‌شوند، اتخاذ می‌کنند».

• خاستگاه مصون‌سازی

سرایت کاربرد مفهوم مصون‌سازی از حوزه مالی به روابط بین‌الملل ناشی از این واقعیت است که تئوری‌های کلاسیک از تحلیل منطق رفتاری دولت‌های میانه در قبال قدرت‌های بزرگ در دوره پساجنگ سرد ناتوان بوده‌اند. برای مثال، طبق نظریه رئالیسم ساختاری، گزینه‌های یک قدرت میانه یا کوچک در قبال خیز یک قدرت بزرگ، به دو راهبرد «موازنه‌سازی»^۲ یا «دنباله‌روی»^۳ محدود می‌شود؛ با این حال در قبال خیز چین، کشورهای آسیا، آن‌ها نه دست به موازنه زدند و نه به دنباله‌روی از چین پرداختند.

در چنین شرایطی، مفهوم «مصون‌سازی» با قائل شدن به گزینه‌های استراتژیک متعدد برای دولت‌های میانه برابر خیز یک قدرت بزرگ، کارآمدی بیشتری برای تحلیل

۱. تعریف واحدی از قدرت میانه یا متوسط وجود ندارد. با این حال طبق تعریف دانشنامه بریتانیکا، قدرت متوسط در روابط بین‌الملل، دارای موقعیتی است که در «میانه» قرار دارد؛ یعنی پایین‌تر از قدرت یک ابرقدرت است که نفوذ بسیار برتری بر سایر دولت‌ها دارد. با این حال از توانایی کافی برای شکل دادن به رویدادهای بین‌المللی برخوردار است. همچنین عموماً در منطقه خود، به عنوان یک قدرت منطقه‌ای شناخته می‌شود. کشورهایی مانند ترکیه، آفریقای جنوبی، برزیل و ایران را می‌توان قدرت میانه دانست.

2. Balancing

3. Bandwagoning

رفتارهای جدید و به ظاهر متعارض دولت‌ها از خود نشان داده است. مصون‌سازی با اینکه مفهومی ورای موازنه‌سازی و دنباله‌روی است؛ اما می‌تواند هم‌زمان سطحی از موازنه‌سازی را در یک حوزه (مثلاً حوزه امنیتی) و سطحی از دنباله‌روی را در حوزه دیگر (مثلاً حوزه اقتصادی) در برداشته باشد (Gerstl, 2022: i). مثلاً از آنجاکه مصون‌سازی درجاتی از رفتارهای متضاد را در بر دارد، می‌تواند سیگنال‌هایی را مبنی بر رقابت امنیتی و درعین حال تقویت روابط اقتصادی به همراه داشته باشد (Pujol, 2024: 193). همچنین مصون‌سازی، آمیزه‌ای از «موازنه‌سازی نرم»^۱ و «دنباله‌روی نرم»^۲ را شامل می‌شود.^۳

۲. سازکار مصون‌سازی

• مصون‌سازی و عدم قطعیت‌ها در نظام بین‌الملل

همان‌طور که ذکر شد مصون‌سازی را باید استراتژی دولت‌های میانه و کوچک در بستر خیز یک قدرت بزرگ و به تبع آن تشدید رقابت قدرت‌های بزرگ دانست. این بستر، ابهامات یا عدم قطعیت‌ها را در نظام بین‌الملل افزایش داده است. در واقع، مادام که ساختار قدرت در سطح سیستمی هنوز تثبیت نشده و نسبت به چگونگی تثبیت آن ابهام وجود دارد؛ قدرت‌های میانه از قراردادن همه تخم مرغ‌ها در یک سبد خودداری می‌کنند. باید توجه داشت که راهبرد مصون‌سازی، ابهام ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ را از بین نمی‌برد؛ بلکه صرفاً از تبعات مخرب ابهام برای کشورهای مصون‌سازی‌کننده خواهد کاست. حال چنانچه قطعیت‌ها جای عدم قطعیت‌ها را بگیرد، از اقبال نسبت به راهبرد مصون‌سازی هم کاسته خواهد شد. مثلاً اگر تعهد آمریکا به شرق آسیا کاهش یابد احتمالاً بسیاری از کشورهای آن منطقه دنباله‌روی چین شوند (Kuik, 2021: 300)؛

1. Soft Balancing

2. Soft Bandwagoning

۳. موازنه نرم یا دنباله‌روی نرم به موازنه‌سازی یا دنباله‌روی در حوزه‌های غیرنظامی مثل حوزه اقتصادی اشاره دارد.

یا اگر چین تهدیدات خود را نسبت به تایوان عملی کند، احتمالاً کشورهای شرق آسیا موازنه‌سازی را در پی گیرند. به هر میزان ابهام کاهش یابد، این کشورها ناگزیر از انتخاب یک طرف خواهند شد.

• مؤلفه‌های عملیاتی مصون‌سازی

اجرای موفقیت‌آمیز مصون‌سازی، منوط به کاربست درست مؤلفه‌های عملیاتی تشکیل‌دهنده این راهبرد است. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از:

حفظ ابهام راهبردی: این مؤلفه به معنای خودداری از اعلام مواضع صریح در قبال قدرت‌های رقیب و حفظ فضای مانور دیپلماتیک است. کوگا مصون‌سازی را متضمن ابهام استراتژیک می‌داند. وی معتقد است: «مصون‌سازی به رفتار دولتی اطلاق می‌شود که تلاش می‌کند ابهام استراتژیک را حفظ کند تا خطرات و عدم قطعیت‌های ناشی از پیامدهای منفی موازنه یا دنباله‌روی را کاهش دهد» (Koga, 2018: 634-638). لیم و کوپر نیز، مصون‌سازی را نوعی استراتژی ابهام می‌دانند و آن را به عنوان سیگنال دولت‌های درجه دو مبنی بر ابهام در مورد میزان منافع مشترک امنیتی با قدرت‌های بزرگ برای جلوگیری از «همسویی» واضح با هر قدرت بزرگی، تعریف می‌کنند. این ابهام باید به نحوی باشد که هیچ‌کس درنیابد در صورت نزاع میان قدرت‌های بزرگ، این کشور در کدام سو قرار خواهد گرفت (Lim and Cooper, 2015: 709). به طور خلاصه، کشور مجری این راهبرد، حتماً باید ابهام را در سیاست‌های خود نسبت به قدرت‌های بزرگ حفظ کند. کاربست درست این امر زمانی رخ می‌دهد که نتوان به راحتی موضع این کشور را در شرایط فرضی که نظام بین‌الملل، دولت‌ها را ملزم به انتخاب طرف کند، حدس زد^۱. این رویکرد در ادبیات روابط بین‌الملل به عنوان «سپر دفاعی کشورهای میانه برابر فشارهای دو قطبی» توصیف شده

۱. بر اساس این توضیحات، می‌توان گفت کشورهایی که پذیرای پایگاه‌های نظامی یکی از دو قدرت بزرگ هستند، نمی‌توانند مجریان خوبی برای هجینگ باشند، چراکه از استقلال کافی برای موضع‌گیری در زمان بحران، برخوردار نیستند.

است. مکانیسم‌های اجرایی آن شامل استفاده از زبان دیپلماتیک غیرقطعی، امتناع از پیمان‌های امنیتی الزام‌آور و طراحی سیاست‌های چندوجهی در بحران‌هاست.

مزیت‌سازی و اهرم‌پردازی: برای اجرای استراتژی هجینگ، کشورها باید از مزیت‌های خود اهرم‌سازی کنند. براین اساس، آنچه اهمیت پیدا می‌کند، صرف داشتن منابع قدرت نیست، بلکه توانایی ساخت اهرم از آن برای گرفتن امتیاز از قدرت‌های بزرگ است. اهرم‌سازی از منبع قدرت زمانی رخ می‌دهد که آن منبع توانایی ارائه پاداش یا اعمال مجازات بر کشور طرف معامله را داشته باشد. اعمال مجازات ممکن است به صورت مستقیم نبوده و مثلاً از طریق ارائه پاداش به رقیب آن کشور صورت گیرد.

به طور کلی، کشورها با شناسایی و تقویت مزیت‌های منحصر به فرد خود (ژئواستراتژیک، اقتصادی و فرهنگی) می‌توانند جایگاه خود را در معادلات قدرت ارتقا دهند. در جهان امروز، شرکت‌ها و کشورها تلاش می‌کنند دیگران را در مزیتی که در اختیار دارند، به خود وابسته کنند: کارگر ارزان در ویتنام، پیچیده‌ترین تشکیلات تولید تراشه در تایوان، یارانه انرژی و اجاره در چین، مالیات بسیار پایین شرکت‌ها در تگزاس، فضای کسب و کار مساعد در امارات نسبت به دیگر کشورهای عربی خلیج فارس، فرصت سرمایه‌گذاری‌های فراوان در ترکیه، همکاری‌های فناوری در کره جنوبی و ژاپن. [این کشورها] در حال ایجاد آلترناتیو و بهره‌برداری از فرصت‌های ممکن و افزایش اهرم هستند (سریع‌القلم، ۱۴۰۲).

تنوع بخشی به شرکای خارجی: مصون‌سازی مستلزم «تمایل آشکار به تنوع، حفظ استقلال در سیاست یا بازنگه داشتن گزینه‌ها» است (Lee, 2024: 78). کاهش وابستگی به یک بازیگر از طریق گسترش شبکه روابط با بازیگران متنوع بین‌المللی، منطقه‌ای و فراملی محقق می‌شود.

رفتارهای متناقض هدفمند: اتخاذ سیاست‌هایی که در ظاهر ناسازگارند اما در راستای

کاهش ریسک طراحی شده‌اند، یکی دیگر از مؤلفه‌های مصون‌سازی محسوب می‌شود. در واقع، دولت مجری این راهبرد، درحالی‌که حداکثر خودمختاری را از طریق مواضع دیپلماتیک مبهم و مختلط نشان می‌دهد، اما مواضع گیج‌کننده و متناقضی را اتخاذ می‌کند (Lee, 2024: 82). انواع این رفتارها شامل تقابلی - تعاونی (همکاری اقتصادی با یک قدرت به علاوه رقابت امنیتی با همان قدرت) و چندسطحی (همگرایی منطقه‌ای به علاوه واگرایی جهانی) است. ویتنام نمونه کلاسیک این مؤلفه است که از یک سو در دریای جنوبی چین با پکن اختلاف دارد و از سوی دیگر، بزرگ‌ترین شریک تجاری چین در آسه‌آن محسوب می‌شود.

حفظ استقلال راهبردی: این عنصر بر حفظ توانایی تصمیم‌گیری مستقل بدون تحمیل اراده خارجی تأکید دارد. این مؤلفه متضمن اجتناب از وابستگی ساختاری به یک قدرت بزرگ است؛ به نحوی که کشور بتواند در حوزه‌های کلانی مانند امنیت، اقتصاد و دیپلماسی، بدون تحمیل اراده آن قدرت بزرگ عمل کند. شاخص‌های اجرایی آن شامل خودکفایی نسبی در صنایع حیاتی (دفاعی، انرژی و غذایی) و طراحی معماری امنیتی بومی است. بدون وجود استقلال راهبردی، سایر مؤلفه‌های مصون‌سازی مانند حفظ ابهام، قابلیت اجرا ندارد، چراکه سمت و سوی کشور غیرمستقل، از پیش مشخص است. البته در مصون‌سازی، کشور مجری مصون‌سازی باید به نحوی عمل کند که از «استقلال خود برای تحریک قدرت‌های بزرگ استفاده نکند و آمادگی این را داشته باشد که در صورت بروز تهدید مستقیم از سمت هریک از قدرت‌های بزرگ، همسویی با قدرت دیگر را در دستور کار قرار دهد» (Lee, 2024: 78).

اجتناب از تقابل با قدرت‌های بزرگ: این عنصر بر پرهیز از تبدیل اختلافات با قدرت‌های بزرگ به تقابل‌های وجودی تأکید دارد. طبق نظر لیم و کوپر، مصون‌سازی تنها مختص به کشورهای درجه‌دویی است که هیچ تعهد اتحادی یا درگیری‌های عمده‌ای با قدرت‌های بزرگ ندارد (wang, 2021: 7).

ج) تحلیل چندسطحی کاربست راهبرد مصون سازی

۱. سطح عملیاتی

از میان مؤلفه‌های عملیاتی مصون‌سازی که در بخش قبل ذکر شد، جمهوری اسلامی امکان اجرای دو مؤلفه یعنی «حفظ ابهام راهبردی» و «اجتناب از تقابل با قدرت‌های بزرگ» را ندارد. توضیح آنکه، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، ماهیتی ضد استعماری و ضدسلطه دارد. اصل ۱۵۲ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بر این امر تصریح می‌کند: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است». به‌رغم تصور اولیه، صرف ضدسلطه‌بودن، منافاتی با راهبرد مصون‌سازی ندارد، زیرا همانطور که توضیح داده شد، اصولاً هم یکی از الزمات برای کاربست راهبرد مصون‌سازی و هم یکی از اهداف این راهبرد، نفی پذیرش سلطه از سمت یک قدرت بزرگ است.

امری که در اجرای راهبرد مصون‌سازی ممکن است مشکل‌ساز شود، شیوه‌کنش علیه سلطه است. در عمده کشورهای آسه‌آن که مجری این راهبرد هستند، اولاً اجماعی در خصوص نفی سلطه میان دولت‌ها وجود دارد؛ ثانیاً نهاد منسجمی مانند آسه‌آن شکل گرفته است که امکان عمل دسته‌جمعی را افزایش می‌دهد و ثالثاً نهادمندی، امکان نفی سلطه از طریق همگرایی میان کشورهای آن منطقه را افزایش داده است. جمهوری اسلامی ایران، با توجه به فقدان سه عامل ذکرشده، وجود عامل دست‌نشانده‌ای مانند اسرائیل در منطقه و همچنین تجربه لشکرکشی آمریکا به این منطقه در ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳، ناگزیر بوده است سیاست ضدسلطه و امنیت‌طلبانه خود را از طریق دیپلماسی نهضتی، تقویت گروه‌های غیردولتی و تقویت ابزارهای نامتقارن نظامی پیگیری کند.

ناگزیربودن ایران از اجرای این روش از نفی سلطه را می‌توان با استفاده از نظریه «تنهایی استراتژیک ایران» نیز تحلیل کرد. «تنهایی استراتژیک، اشاره به واقعیتی است که در آن ایران، چه آگاهانه و خودخواسته و چه ناخواسته و از روی ناچاری، به گونه‌ای استراتژیک تنه‌است و از هرگونه اتحادهایی معنادار و متصل به قدرت‌های بزرگ محروم است. طبق این نظریه، تنهایی استراتژیک ایران محصول جغرافیای ویژه ایران است. جغرافیای ویژه ایران بر دو پایه نزدیکی جغرافیایی به خطر (مثل نزدیکی به شوروی، روسیه تزاری، هندوستان بریتانیا) و آسیب‌پذیری جغرافیایی (فقدان مرزهای طبیعی دفاعی مثل محاصره‌بودن در آب‌های آزاد یا رشته‌کوه‌های بلند) استوار است. نفرین جغرافیایی با دو ویژگی ایران زمین دوچندان می‌شود: پارسی‌زبان بودن و شیعه‌بودن. ایران یگانه کشور پارسی‌زبان و تنها کشور شیعه است که در غرب آسیای عربیه ترکیه سنی محاط شده است. تنهایی استراتژیک تاریخی ایران دربردارنده این پیامد بسیار مهم است که دفاع در نقطه صفر مرزی با شکست برابر خواهد بود» (رئیس‌نژاد، ۱۳۹۹). در نتیجه ایران برای دفاع از امنیت ملی و یکپارچگی سرزمینی خود، چاره‌ای جز دفاع از خود در ورای مرزهایش و همکاری با گروه‌های نظامی فرودولتی نداشته است.

در مجموع می‌توان گفت که لشکرکشی آمریکا به غرب آسیا و ویژگی‌های خاص تاریخی جغرافیایی ایران، تهران را به سمت اتخاذ راهبردی شبه‌نظامی برای نفی سلطه و تأمین امنیت ملی خود سوق داده است. لازمه اجرای این راهبرد از سمت ایران، کنار گذاشتن ابهام در خصوص اهداف راهبردی ایران در منطقه مثل اخراج آمریکا و اتخاذ مواضع صریح علیه این کشور است. در شرایطی که میان یک قدرت میانه و یک قدرت بزرگ، صراحت و عداوت آشکار برقرار باشد، مصون‌سازی، فضایی برای اجرایی شدن نمی‌یابد.

۲. سطح ساختاری

مدعای پژوهشگر این است که در رقابت در حال تشدید قدرت‌های بزرگ، نوعی از درهم‌تنیدگی میان راهبرد آمریکا برای مهار چین با راهبرد آن برای مهار ایران، شکل گرفته است و این امر، ایران را به لحاظ ساختاری در موقعیت امتناع نسبت به کاربست راهبرد مصون‌سازی در سیاست خارجی قرار داده است. در ادامه دلایل این مدعا مطرح می‌شود:

۲-۱. راهبرد آمریکا برای محروم کردن ایران

مصون‌سازی زمانی می‌تواند در یک قدرت میانه جامه عمل به خود ببیند که یک قدرت بزرگ قصد تضعیف، «محروم کردن»^۱ یا تبدیل کردن آن به «زمین سوخته»^۲ را نداشته باشد. در شرایطی که یک قدرت بزرگ، اراده کند قدرتی میانه و «حائل»^۳ را در جهت رقابت با قدرت بزرگ دیگر به زمینی سوخته مبدل سازد، اجرای مصون‌سازی معنایی ندارد و اصلاً نوبت به بحث درباره امکان پذیر بودن آن نمی‌رسد؛ چراکه مصون‌سازی اصولاً برای تأمین امنیت و پوشش ریسک ناشی از فضای عدم قطعیت رقابت‌های بزرگ، اجرا می‌شود، اما در شرایطی که یک قدرت بزرگ امنیت و حتی بقای قدرت میانه را به شکل مستقیم تهدید می‌کند و این هدف را هم به عنوان بخشی از برنامه رقابت با

1. Denial Strategy:

راهبردی است که هدف آن از بین بردن یا کاهش قابلیت‌های رقیب برای دستیابی به اهداف سیاسی یا نظامی است. این روش با هدف «محروم کردن رقیب از منافع» طراحی می‌شود.

2. Scorched Earth Policy:

یک تاکتیک نظامی است که در آن ارتش (یا دولت) زیرساخت‌ها، منابع حیاتی، ساختمان‌ها، محصولات کشاورزی و دیگر امکانات را عمدتاً از بین می‌برد تا دشمن نتواند از آن‌ها استفاده کند. هدف، محروم‌سازی کامل یا گسترده‌ی دشمن از امکانات حیاتی برای ادامه جنگ یا بازسازی است.

3. Buffer state:

کشور مستقل کوچکی که بین دو قدرت بزرگ رقیب بالقوه و متخاصم قرار گرفته‌است.

قدرت‌های بزرگ در نظر گرفته است، مصون‌سازی دیگر نمی‌تواند به‌عنوان یک استراتژی کارآمد مطرح شود.

در طول تاریخ، برهه‌هایی وجود داشته که ایران آماج سیاست یک قدرت بزرگ برای تبدیل‌کردن ایران به زمین سوخته در جهت رقابت با قدرت بزرگ دیگر قرار گرفته است. برای مثال می‌توان به سیاست انگلیس در قبال ایران در قرن نوزدهم در جهت رقابت با روسیه اشاره کرد.^۱

نشانه‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد احتمالاً در شرایط کنونی، آمریکا راهبرد محروم‌کردن ایران و تبدیل‌کردن آن به زمین سوخته را در پیش گرفته است. این نشانه‌ها وقتی با بررسی انگیزه‌ها و اهداف راهبردی آمریکا برای رقابت با چین قرین می‌شود، صحت فرضیه نگارنده را تقویت می‌کند. در ادامه پیرامون نشانه‌ها و انگیزه‌های آمریکا از اجرای چنین سیاستی، توضیحاتی ارائه می‌شود:

۲-۲. نشانه‌های تأییدکننده ایده محروم‌سازی ایران

مهم‌ترین نشانه در این خصوص، پیچیده و بازگشت‌ناپذیر شدن ساختار تحریم‌های

۱. اکبر ترکان، آن سیاست را این‌گونه شرح می‌دهد:

«یکی از افسران دوره رضاشاه کتابی به نام کهنه سرباز نوشته است. در این کتاب توضیح می‌دهد که استراتژی انگلستان برای جلوگیری از دسترسی روسیه به سرزمین هند، استراتژی سرزمین سوخته بود. چرا؟ به‌خاطر اینکه آن زمان هنوز جهان موتوریزه نشده بود و لجستیک بسیار سخت بود. اگر تو می‌خواستی یک لشکر را پانصد کیلومتر به آن طرف ببری، احتیاج به امکانات و پشتیبانی داشتی. چطوری لجستیک کنی؟ پس باید ایستگاه‌های بین‌راهی داشته باشی که هر صد کیلومتر ایستگاه و انبار لجستیک وجود داشته باشد تا بتوانی پانصد کیلومتر آن‌طرف‌تر عملیاتی را انجام دهی. حالا روسیه از آن سمت می‌خواست به شبه‌قاره هند برود. استراتژی انگلیس این بود که ما باید هرچه سرزمین در این میان است به سرزمین سوخته تبدیل کنیم. این سرزمین سوخته موجب می‌شود کسی طمع نکند که به شبه‌قاره بیاید. چون به فرض اینکه دو لشکر هم به آنجا بیایند، از نظر لجستیک مشکل پیدا می‌کنند. کهنه سرباز ایرانی می‌گوید که توسعه‌نیافتن بلوچستان ایران و بلوچستان پاکستان در راستای استراتژی سرزمین‌های سوخته است. انگلیسی‌ها گفتند که اگر نگذاریم این مناطق آباد شوند، امکان دسترسی روسیه به شبه‌قاره هند از بین می‌رود» (ترکان، ۲۰ اردیبهشت ۱۴۰۱).

آمریکا علیه ایران است؛ به نحوی که برای نظام سیاسی در ایران، هیچ‌گونه چشم‌اندازی از انتفاع اقتصادی در ازای دادن امتیازهایی معقول به آمریکا، وجود ندارد. تجارب شکست‌خورده مذاکرات ایران و آمریکا در دولت‌های بایدن و دولت دوم ترامپ نیز این تصور را تقویت می‌کند که هیئت حاکمه آمریکا، فارغ از تفاوت میان دولت‌های دموکرات و جمهوری خواه، اراده و حتی امکانی برای ارائه امتیاز به ایران در قبال نرمش نشان دادن‌های تهران ندارد.

بعد از انعقاد برنامه جامع اقدام مشترک^۱ موسوم به برجام بین ایران و ۱+۵ در زمان ریاست جمهوری اوباما در آمریکا، این امید وجود داشت که فصل تازه و متفاوتی از روابط بین ایران و غرب به خصوص بین ایران و ایالات متحده گشوده شود که بتواند گذشته پرفراز و نشیب سابق را تا حدودی به آرامش برساند. با این حال، حتی در سال‌های اجرای برجام، سنگ‌اندازی‌های مستقیم و غیرمستقیم دولت آمریکا مانع از این شد که قدرت اقتصادی ایران از طریق جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی افزایش یابد. از یک سو حفظ ساختار تحریم‌های ثانویه بانکی ریسک‌محور^۲، ریسک همکاری بانک‌ها و مؤسسات مالی بین‌المللی را با ایران همچنان بالا نگه داشته بود و از سوی دیگر با تهدیدات مستقیم و غیرمستقیم وزارت خزانه‌داری آمریکا، خطر بازگشت‌پذیری تحریم‌ها

1. Joint Comprehensive Plan of Action

۲. ساختار این نوع تحریم طی چهار قانون وضع شده از سوی کنگره آمریکا ایجاد شده بود: قانون جامع تحریم ایران ۲۰۱۰، قانون اختیارات دفاع ملی ۲۰۱۲، قانون کاهش تهدید ایران ۲۰۱۲، قانون حمایت از آزادی در ایران ۲۰۱۳. باقی ماندن این نوع تحریم‌ها سبب شد که بانک‌های بزرگ بین‌المللی از ایجاد روابط کارگزاری با بانک‌های ایرانی خارج شده از لیست تحریم خودداری کنند.

همچنین بر اساس موضوع پاورقی شماره ۱۶ ضمیمه دوم برجام، بانک‌ها و مؤسسات مالی موظف به رعایت تحریم هستند و باید مراقبت کنند که حتی به صورت غیرمستقیم تحریم‌ها را نقض نکنند. در صورت نقض تحریم، بانک متخلف محکوم به قطع دسترسی به شبکه پرداخت دلار می‌شود. این ریسک آنچنان زیاد هست که بانک‌ها بعد از اجرایی شدن برجام حاضر به برقراری روابط کارگزاری با بانک‌های ایرانی خارج شده از تحریم نشدند.

آن‌چنان بالا بود که سرمایه‌گذاران خارجی را با تردید جدی در خصوص سرمایه‌گذاری در ایران مواجه می‌ساخت. برای مثال در آذر ۱۳۹۵ وزارت خزانه‌داری آمریکا موضوع بازگشت تحریم‌های آمریکا را برای شرکت‌های خارجی شفاف کرد که طبق آن در صورت بازگشت این تحریم‌ها (فارغ از علت آن) شرکت‌های خارجی که در ایران حضور پیدا کرده‌اند، تنها ۱۸۰ روز فرصت دارند که به همکاری خود با ایران پایان دهند. متن سؤالی که از اوفک در بخش M5 پرسیده شده بود و پاسخ این دفتر بدین شرح است:

«پرسش: در گذشته دولت آمریکا هنگام اعمال تحریم‌های جدید، به شرکت‌ها برای خاتمه فعالیت در ایران مهلت می‌داد. آیا در صورت بازگرداندن تحریم‌ها علیه ایران، دوره‌ای برای کاهش فعالیت‌ها فراهم خواهد شد؟»

پاسخ: به‌طور کلی، در صورت بازگشت تحریم‌ها، دولت آمریکا به اشخاص غیرآمریکایی و غیرایرانی ۱۸۰ روز مهلت می‌دهد تا فعالیت‌های خود در یا مرتبط با ایران را که تحت رژیم رفع تحریم‌های برجام بوده و براساس قرارداد یا توافق کتبی قبل از بازگشت تحریم‌ها منعقد شده است، خاتمه دهند» (OFAC, 2016: 52).

در این شرایط، جدای از سرمایه‌گذاری، حتی قراردادهای ساده‌تری مانند قرارداد خرید ۸۰ فروند هواپیما از شرکت بوئینگ آمریکا با ارزش ۲۰ میلیارد دلار نیز که برای این شرکت آمریکایی سودآورد بود، نتوانست به منصفه ظهور برسد.

با به‌قدرت‌رسیدن ترامپ و خروج آمریکا از برجام در تاریخ هشتم مه ۲۰۱۸ مشخص شد که ایالات متحده رویکرد سلبی خود به ایران را حفظ کرده است. در این دوره، واشنگتن با به‌راه‌انداختن سیلی از تحریم‌ها، جنگ اقتصادی گسترده و فزاینده‌ای را با هدف نابودی اقتصاد ایران آغاز کرد. در همین زمان، راهبرد جدیدی با عنوان «دیوار تحریم»^۲ در دستورکار تیم وقت سیاست خارجی آمریکا در قبال ایران قرار گرفت. در این

1. snapback

2. Sanctions Wall

راهبرد جدید، بخش‌ها، سازمان‌ها و نهادهای اقتصادی ایرانی که بیشتر در چارچوب مسائل هسته‌ای ادعایی ایالات متحده تحریم شده بودند، این بار مبتنی بر وجوه ادعایی دیگر نظیر حمایت از تروریسم، نقض حقوق بشر، اشاعه سلاح‌های کشتار جمعی و ثبات‌زدایی منطقه‌ای ذیل تحریم قرار گرفتند (ترابی فرد و رزم‌آهنگ، ۱۴۰۲: ۱۶). دوبروتز، رئیس بنیاد دفاع از دموکراسی در این خصوص می‌نویسد: «ترامپ باید کاری کند که تمام امید یک دولت دموکرات برای احیای برجام از بین برود و او باید دیواری از تحریم‌های اضافه را با موضوعات مختلف بنا و کاری کند که هیچ رئیس‌جمهوری بعد از او نتواند آن دیوار را به آسانی فرو بریزد. چنین اقداماتی نه فقط به بهانه فعالیت هسته‌ای ایران، بلکه باید برپایه سایر فعالیت‌های ایران از جمله حمایت از تروریسم، برنامه موشکی و موضوعات مرتبط با نقض حقوق بشر در ایران باشد. بنای چنین دیواری از تحریم‌ها، باید به‌گونه‌ای باشد که ترس و تردید مؤسسات مالی و شرکت‌های خارجی برای بازگشت به ایران، به شدت زیاد شود که حتی اگر توافقی محدود مرتبط با موضوع هسته‌ای در دولت بعدی آمریکا با ایران بسته شد، باز هم آنها به بازار ایران بازنگردند (Dubowitz, 2019). این توصیه دوبروتز در عمل محقق شد و دولت ترامپ، با درهم تنیده کردن تحریم‌ها علیه ایران، امکان رفع تحریم‌ها را برای دولت‌های بعدی آمریکا [به فرض داشتن اراده سیاسی برای رفع تحریم] دشوار کرد (Talley, 2020).

بعد از ترامپ و با انتخاب بایدن به ریاست جمهوری آمریکا، مجدداً برخی زمره‌ها مبنی بر احتمال بازگشت آمریکا به برجام و جبران عملکرد ترامپ مطرح شد و چند دور مذاکرات بین نمایندگان دولت دوازدهم و سیزدهم با اعضای باقی مانده در برجام صورت گرفت، اما با گذشت زمان مشخص شد که بایدن دموکرات به‌رغم اظهار تمایل اولیه برای بازگشت به برجام، اراده‌ای برای منتفع ساختن ایران در ازای اجرای کامل تعهدات هسته‌ای در برجام ندارد؛ بلکه به دنبال این است که از توافق احتمالی در حوزه هسته‌ای، اهمی برای تضعیف ابزارهای بازدارندگی ایران مانند برنامه موشکی و

شبکه منطقه‌ای بسازد. در واقع، تلاش‌های اولیه دولت بایدن برای احیای برجام نیز در قالب سیاست‌های کلی فشار بر جمهوری اسلامی ایران قابل پردازش است. در همین رابطه، رابرت مالی نماینده اسبق آمریکا در امور ایران و مذاکره‌کننده ارشد این کشور در گفت‌وگوهای احیای برجام در فایل صوتی انتشار یافته توسط تهران تایمز می‌گوید: «حتی اگر به توافق برگردیم، این تازه نخستین گام است. اما همانطور که رئیس‌جمهور گفت ما به دنبال یک توافق طولانی‌تر، قوی‌تر و گسترده‌تر هستیم. این نتیجه‌گیری ما با حمایت جامعه اطلاعاتی و اروپایی‌ها بود که اگر به دنبال توافق قوی‌تری هستیم، نمی‌توانیم از روی برجام بپریم. ایرانی‌ها هم این توافق گسترده‌تر را رد می‌کنند و به گونه‌ای عمل می‌کنند که در چند سال گذشته عمل کرده‌اند، بنابراین برنامه هسته‌ای و جنگ طلبی خود را در منطقه برای فشار بر ما تسریع می‌کنند. زمانی که به برجام بازگشتیم، قصد داریم از ابزارهای مختلف برای حفظ فشار بر ایران برای سایر اشکال رفتار، چه حمایت از گروه‌های نیابتی، برنامه موشک‌های بالستیک، حملات سایبری، مداخله در انتخابات و نقض حقوق بشر، استفاده کنیم. بنابراین، ما توانایی خود را برای اعمال فشار، تحریم و موارد دیگر علیه ایران حفظ می‌کنیم» (راجی و دیگران، ۱۴۰۲).

پیش‌نویس برنامه پیشنهادی حزب دموکرات آمریکا پیش از انتخابات ریاست جمهوری ۲۰۲۰ به صراحت همین مواضع را تأیید می‌کند. در بخشی از این سند ۸۰ صفحه‌ای آمده است: «توافق هسته‌ای همیشه قرار بوده آغاز دیپلماسی ما با ایران باشد نه پایان آن. دموکرات‌ها از تلاش‌های جامع دیپلماتیک برای محدود کردن برنامه هسته‌ای ایران و پرداختن به سایر فعالیت‌های تهدیدکننده این کشور اعم از ستیزه‌جویی منطقه‌ای، موشک‌های بالستیک و سرکوب‌گری داخلی حمایت می‌کنند» (Democratic Party, ۲۰۲۰: ۹۰). در این سند تأکید شده که باید به‌رغم دائمی کردن محدودیت‌های هسته‌ای ایران، برجام‌های بعدی به دیگر مؤلفه‌های قدرت ایران از جمله توان موشکی و قدرت منطقه‌ای تعمیم داده شود (هادی‌زاده نائینی، ۱۴۰۲).

در این راستا، طرف آمریکایی با گنجاندن بند «همکاری‌های آینده» در دور چهارم مذاکرات وین در اردیبهشت ۱۴۰۰، از خواسته خود برای تأمین هدف‌گذاری جدید یعنی حل همزمان اما مرحله‌ای معمای ایران رونمایی کرد. در واقع آنها می‌خواستند به دومینوی توافقات برسند و یک توافق را منوط به توافق بعدی کنند. طبیعی بود که ایران به هیچ عنوان حاضر نیست خود را وارد مسیری در حوزه بنیان‌های امنیت ملی اش (موشکی، پهپاد و شبکه بازدارندگی منطقه‌ای) کند که خود تعیین‌کننده نهایی آن نیست و پایان چنین دالانی نیز بسیار مبهم است؛ به خصوص که تجربه بدعهدی دولت آمریکا در دوره ترامپ و نگرانی از بدعهدی‌های دوباره آمریکا هم وجود داشت.

با ادامه مذاکرات و استمرار پافشاری ایران بر عدم پیوند میان توافق هسته‌ای با پرونده‌های موشکی و منطقه‌ای، آمریکا از سیاست خود برای پیوندزدن رسمی میان این پرونده‌ها، تا حدی عقب نشینی کرد، اما همچنان هیچ چشم‌اندازی از انتفاع اقتصادی ایران در ازای بازگشت به تعهدات هسته‌ای مذکور در برجام ارائه نداد. یکی از دلایل این امر، درهم‌تنیدگی تحریم‌های مختلف و پیچیده‌شدن نظام حقوقی تحریم‌های ایران در آمریکا بود که عملاً مانع از انتفاع ایران در ازای اجرای کامل تعهدات هسته‌ای می‌شد و دولت بایدن هم اراده‌ای برای حل این مشکل نداشت. در مذاکرات وین، آمریکایی‌ها تحریم‌ها را به سه دسته اصلی قرمز، سفید و زرد دسته‌بندی کردند:

تحریم‌های قرمز: تحریم‌های غیرقابل مذاکره که دولت آمریکا، به‌ویژه زیر فشار کنگره و متحدان منطقه‌ای مانند رژیم صهیونیستی و عربستان سعودی، تمایلی به لغو آنها نداشت. این تحریم‌ها شامل تحریم‌های مربوط به تروریسم، نقض حقوق بشر و اشاعه موشک‌ها می‌شد که عمدتاً به نهادهایی مانند سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مرتبط هستند.

تحریم‌های سبز: تحریم‌هایی که مستقیماً با فعالیت‌های هسته‌ای ایران مرتبط هستند و در صورت بازگشت ایران به پایبندی به برجام، لغو می‌شدند.

تحریم‌های زرد: این تحریم‌ها در یک منطقه خاکستری بودند که امکان مذاکره در مورد آنها وجود داشت. این مورد شامل تحریم‌هایی برای فعالیت‌های غیرهسته‌ای مانند صنایع معدنی یا ساخت‌وساز بود.

مشکل اینجا بود که رفع تحریم‌های سفید، با وجود بقای تحریم‌های قرمز، عملاً انتفاع اقتصادی چندانی برای ایران نداشت. به عنوان مثال، درحالی‌که تحریم‌های بانک مرکزی ایران می‌توانست به عنوان بخشی از توافق هسته‌ای لغو شود، همچنان به دلیل نقش ادعایی آن در تأمین مالی فعالیت‌های سپاه پاسداران که تحت تحریم‌های مرتبط با تروریسم طبقه‌بندی می‌شوند، مورد تحریم قرار می‌گرفت، چراکه در سپتامبر ۲۰۱۹، دولت ترامپ بانک مرکزی ایران را به دلیل نقش آن در تسهیل تأمین مالی تروریسم که از نظر آنها سپاه پاسداران و نهادهای زیرمجموعه آن هم از مصادیق آن محسوب می‌شوند، تحریم کرده بود. در موضوع معاوضه زندانیان نیز با اینکه شش میلیارد دلار از دارایی‌های ایران با اجازه آمریکا از کره جنوبی به قطر منتقل شد و قرار بود ایران بتواند به وسیله آن، اقدام غیرتحریمی را خریداری نماید، اما با سنگ اندازی‌های آمریکا، تاکنون، عملاً امکان استفاده ایران از این مبلغ، فراهم نشده است^۱ (راجی و دیگران، ۱۴۰۲).

به طور کلی، «در سال‌های اخیر دستگاه اجرایی ایالات متحده آمریکا، بر پایه اسناد قانونی، اقدام به اجرا و تحکیم تحریم علیه اقتصاد ایران کرده است. نکته مهم آن است

۱. طبق گزارش روزنامه «واشینگتن پست» والی آدیمو، معاون وزیر خزانه‌داری آمریکا، در جلسه‌ای با نمایندگان دمکرات در مجلس نمایندگان گفته است: «مقامات آمریکایی و قطری توافق کرده‌اند که مانع دسترسی ایران به شش میلیارد دلار منابع منتقل شده جمهوری اسلامی از کره جنوبی به دوحه برای خرید اقلام انسان دوستانه شوند». همچنین، بلینکن وزیر امور خارجه آمریکا در این باره گفته است: «آمریکا بر منابع مالی انتقال یافته ایران به قطر نظارت دقیق دارد و هیچ مبلغی تاکنون خرج نشده و ایران به آن دسترسی نداشته است». قابل دسترسی در:

<https://www.radiofarda.com/a/u-s-qatar-agree-to-stop-iran-from-tapping-6-billion-fund-after-hamas-attack/32634923.html>

که مسئله تحریم، از صلاحیت قوه اجرایی ایالات متحده آمریکا به قوه تقنینی این کشور انتقال یافته، به طوری که بخش‌های اصلی اقتصاد ایران، همگی بر پایه قوانین کنگره آمریکا، ذیل تحریم قرار گرفته‌اند. بررسی این متون حقوقی نشان می‌دهد که در بیشتر آنها، زمانی برای خاتمه تحریم‌ها در نظر گرفته نشده، بلکه در مقابل، مواردی پیش‌بینی شده که اگر رئیس‌جمهور آمریکا به دلیلی ترجیح داد تحریم علیه یک کشور را تعلیق یا کاهش دهد باید به صورت ادواری، آن هم معمولاً به صورت محدود (نهایتاً دو دوره شش ماهه) به کنگره آمریکا گزارش دهد و برای مثال هر شش ماه یک بار، این تعلیق را تمدید کند. به عبارت دیگر در نظام حقوقی ایالات متحده، وضع تحریم بدون زمان و غیرمشروط در نظر گرفته شده و تعلیق تحریم زمان‌دار و مشروط است. با این تفاسیر این انتظار که زمانی تحریم‌های ایران لغو خواهد شد (به این معنا که دستگاه قانون‌گذاری ایالات متحده آمریکا، رأی به نسخ قوانین تحریمی ایران بدهد) بسیار دور از انتظار است و حتی در برجام نیز صرفاً تعلیق تحریم‌ها و نه لغو آنها در دستور کار قرار گرفته است. از این رو در صورت وجود اراده، حداکثر آن است که تحریم‌های ایران در بازه‌های زمانی مشخص تعلیق و نه لغو می‌شوند؛ در نتیجه، همواره خطر اعمال مجدد تحریم‌ها وجود خواهد داشت» (ترابی فرد و رزم‌آهنگ، ۱۴۰۲: ۱۶). این پیچیدگی نظام تحریم‌های آمریکا علیه ایران، دلالت بر اراده نظام سیاسی این کشور برای افزایش روزافزون فشار اقتصادی بر ایران تا زمانی نامعلوم دارد.

۲-۳. اهداف آمریکا از اجرای راهبرد محروم کردن ایران

بخش مهمی از انگیزه‌های احتمالی آمریکا در اجرای راهبرد محروم کردن ایران، ناظر بر رقابت این کشور با چین است. این موارد عبارت‌اند از:

کنترل کریدوری چین: کنترل کریدوری چین یکی از مهم‌ترین مسائلی است که طرف آمریکایی مدنظر قرار دارد. مسیرهای مختلفی برای ابتکار پهنه و راه چین ارائه شده است که به جز مسیر کریدور میانی که از کشورهای منطقه مقاومت عبور می‌کند و می‌توان

ایران را قلب تپنده آن دانست، جملگی به نحوی در نظارت قدرت هژمونیک آمریکا قرار دارد. با نگاه به مسیر کریدور میانی به وضوح می‌توان تلاش آمریکا برای ایجاد نابسامانی و آشوب را در این مناطق مشاهده کرد؛ در واقع تلاش آمریکا برای ویران‌سازی محور میانی در سطوح مختلف زیرساختی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و... را می‌توان تا حدود معتنا بهی تحت تأثیر تلاش آمریکا برای عقیم‌گذاشتن ابتکار پهنه و راه چین نیز دانست. در این خصوص اندیشکده رند در گزارشی با عنوان «بازگشت جنگ قدرت‌های بزرگ، سناریوهای درگیری نظام‌مند بین ایالات متحده و چین»^۱ بیان می‌دارد که در سناریوی جنگ کم‌شدت، پیش‌بینی می‌شود تقابل بین آمریکا و چین در امتداد مسیرهای ابتکار پهنه و راه یعنی مسیرهایی که چین به عنوان مبنای جغرافیایی قدرت بین‌المللی خود اولویت‌بندی کرده است، رخ خواهد داد. طبق این گزارش، درگیری بین چین و آمریکا را نه یک نبرد یا جنگ واحد، بلکه باید مجموعه‌ای از تقابل‌های متوالی، مرتبط، پراکنده و پهن شده در گستره جغرافیا تلقی کرد که مصادیق این تقابل عبارت خواهند بود از مناقشات سایبری مداوم، تقابل‌های اقتصادی و جنگ‌های متعارف نیابتی (Heath et al., 2022: xi). در این راستا ایجاد اختلال در تکمیل پهنه و راه چین و طراحی و توسعه کریدورهای رقیب با چین علاوه بر آنکه می‌تواند مسیر تجارت چین را تحت نظر آمریکا قرار دهد، می‌تواند با بازطراحی یک نظم نوین همکاری و کریدوری در ارتباط با کشورهای رقیب ایران، وضعیت مناسبی را برای مهار هم‌زمان ایران و چین فراهم آورد (راجی و دیگران، ۱۴۰۲).

دومینوی ایجاد ناامنی: در سال‌های اخیر، تلاش‌هایی از ناحیه آمریکا برای ایجاد ناامنی در چین و محیط پیرامونی آن دیده می‌شود. برای مثال، در سال ۲۰۲۰، آمریکا گروه موسوم به «جنبش اسلامی ترکستان شرقی»^۲ را از فهرست گروه‌های تروریستی خارج کرد (پیش از این، این گروه به علت ارتکاب اعمال تروریستی در سال ۲۰۰۲ در فهرست

1. The Return of Great Power War; Scenarios of Systemic Conflict Between the United States and China

2. Turkestan Islamic Movement (ETIM)

گروه‌های تروریستی آمریکا قرار گرفته بود). در واقع، مسئله اویغورها در چین، یکی از اهرم‌های آمریکا برای فشار به چین تلقی می‌شود و آمریکا در تلاش است با ابزارسازی از تروریسم، موجبات تضعیف امنیت چین را فراهم کند. در این شرایط، ایران به عنوان کشوری امنیت‌ساز در منطقه، می‌تواند در مهار این گروه‌های تروریستی نقش آفرین باشد؛ بنابراین، برای آمریکا تبدیل کردن ایران به زمین سوخته، در وهله نخست قابلیت‌های نظامی-امنیتی ایران را در مقابله با این گروه‌ها تضعیف می‌کند و در وهله دوم بی‌ثباتی و ناامنی به صورت دومینووار می‌تواند از ایران به افغانستان و از آن جا به چین منتقل شود. همچنین مبدل شدن ایران به زمین سوخته را می‌توان به مثابه فرسایش مهم‌ترین یادگفتمان اسلامی ضد تکفیر، یعنی گفتمان انقلاب اسلامی ایران دانست که چنین امری ترویج و بسط بیشتر افراط‌گرایی و تروریسم را در آسیای مرکزی به دنبال خواهد داشت. علاوه بر آسیای مرکزی، پاکستان نیز از بی‌ثباتی در ایران متأثر می‌شود و این امر می‌تواند پروژه ۶۰ میلیارد دلاری کریدور سی‌پک^۱ را که برای چین از اهمیت راهبردی برخوردار است، با خطر روبه‌رو کند. طرفه آنکه طی سالیان اخیر، عملیات‌های تروریستی در پاکستان علیه اتباع و مهندسان چینی و همچنین علیه زیرساخت‌های اقتصادی ساخت چین، افزایش یافته است که می‌توان آن را نوعی از تغییر الگوی تروریسم در پاکستان تلقی کرد. از جمله این عملیات‌های تروریستی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

• بمب‌گذاری انتحاری نیروگاه بندر قاسم در حوالی فرودگاه کراچی (ششم اکتبر) که به مرگ دو مهندس چینی منجر شد.

• حمله به پروژه نیروگاهی داسو (۲۶ مارس ۲۰۲۴) در شهر بشام^۲ منطقه شانگلای ایالت خیبرپختونخوا که طی آن پنج مهندس چینی جان باختند.

• حمله به کنسولگری چین در کراچی (۲۰۱۸).

1. China-Pakistan Economic Corridor

2. Bisham

• حمله انتحاری به مؤسسه کنفوسیوس دانشگاه کراچی (۲۰۲۲) که طی آن سه معلم چینی کشته شدند.

• حمله تیپ مجید ارتش آزادی بخش بلوچستان به مجتمع بندری گوادر که به افزایش تدابیر امنیتی در منطقه عمرانی و همچنین افزایش شاخص‌های حفاظتی از اتباع چینی منجر شد (مروتی، ۱۴۰۳).

علاوه بر این افزایش تحرکات تروریستی در سیستان و بلوچستان ایران به خصوص انجام عملیات تروریستی در چابهار رانمی‌توان بی‌ارتباط به رقابت آمریکا و چین دانست. در مجموع می‌توان گفت ایرانی که در نتیجه جنگ اقتصادی آمریکا، اهرم‌های قدرتش فرسایش یافته باشد، منبع یا لاقط زمین‌ساز ناامنی و بی‌ثباتی در آسیای مرکزی و همچنین در پاکستان خواهد بود که تبعات آن به صورت دومینووار دامن‌گیر چین خواهد شد و چین را در اجرای راهبرد کلان اقتصادی در ورای مرزهایش، با شکست مواجه خواهد ساخت.

• اخلال در سیاست تأمین امنیت انرژی چین

با بررسی ذخایر انرژی و میزان مصرف چین می‌توان دریافت که در حال حاضر منابع داخلی چین کفایت مصرف آن را نمی‌کند و چین ناگزیر از واردات منابع انرژی به‌ویژه نفت است. این کشور حدود ۷۰ درصد از مصرف نفت خود را از طریق واردات تأمین می‌کند. حدود نیمی از واردات نفت چین نیز از غرب آسیا صورت می‌گیرد. با عنایت به روابط نزدیک دولت‌های عربی خلیج فارس با ایالات متحده، بیجینگ این نگرانی را دارد که واشینگتن با تحت فشار گذاشتن آنها جریان نفت را به چین مختل کند. در واقع چین از حیث دسترسی به منابع نفتی تا حدودی به متحدین آمریکا وابسته است.

از حیث انتقال انرژی نیز سلطه امنیتی آمریکا بر کریدورهای انتقال انرژی مانند تنگه مالاکا، امنیت انرژی بیجینگ را به خطر انداخته است. از آن جا که وابستگی انرژی چین

۱. تیپ مجید فعالیت خود را در سال ۱۱۰۲ آغاز کرد و شاخه انتحاری ارتش آزادی‌بخش بلوچستان است.

در مباحث تجاری و توسعه‌ای این کشور و حتی رقابت‌های راهبردی آن با قدرت‌های بزرگ اهمیت دارد، می‌توان ناامنی انرژی چین را یکی از ضعف‌های امنیت ملی آن به شمار آورد (قربانی، ۱۴۰۰: ۶۳۵-۶۳۴). شی، رئیس‌جمهور چین، در این خصوص می‌گوید: «تأمین انرژی و امنیت برای توسعه ملی و معیشت مردم بسیار مهم است و مهم‌ترین موضوع برای کشور است که هیچگاه نمی‌توان آن را نادیده گرفت» (Bradsher, 11 Oct- 2023). باید توجه کرد با کم‌رنگ شدن مرزها میان اقتصاد، امنیت و سیاست، امنیت انرژی تنها یک مسئله اقتصادی نیست، بلکه یک مسئله راهبردی نیز محسوب می‌شود.

در این شرایط که امنیت چین هم از حیث دسترسی به منابع و هم از حیث انتقال انرژی از ناحیه آمریکا، آسیب‌پذیر است و آمریکا می‌تواند در روز مبادا از این اهرم‌های خود برای مهار چین استفاده کند، ایران و منابع انرژی آن، اهمیت بیشتری نزد چین پیدا کرده است؛ چراکه چین، تهران را نیروی مستقل بازار انرژی به‌ویژه در برابر آمریکا می‌داند (قربانی، ۱۴۰۰: ۶۴۳). بر همین اساس بوده است که چین در همه ادوار تحریم‌های آمریکا علیه ایران و حتی در دوره فشار حداکثری، خرید نفت از ایران را قطع نکرد و ایران از بازار واردات نفت چین حذف نشد. با شدت گرفتن رقابت آمریکا و چین و آشکار شدن عزم واشینگتن برای مهار بیجینگ، حاکمان چین خرید نفت را از ایران به‌عنوان بخش مهمی از سیاست تأمین امنیت انرژی خود در نظر گرفته‌اند. استمرار خرید نفت چین از ایران، علاوه بر اینکه وابستگی چین به خرید نفت را از متحدین آمریکا کاهش می‌دهد، اهرم چانه‌زنی این کشور برای اخذ تخفیف در خرید نفت از روسیه را هم تقویت می‌کند. با این توضیحات می‌توان نتیجه گرفت که هرچند که نفت ایران، کمتر از هجده درصد از واردات دریایی نفت چین را تشکیل می‌دهد (با احتساب صادرات ۱,۷ میلیون بشکه در روز)، اما از حیث ساختن حاشیه امن و همچنین برخورداری از اهرم چانه‌زنی با سایر تولیدکنندگان نفت، برای بیجینگ بسیار مهم است. لازم به ذکر است که طبق

نظر کارشناسان انرژی، در صورت افزایش سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی، میزان تولید نفت ایران می‌تواند از ۳٫۸ میلیون بشکه نفت در روز به حدود ۶ میلیون بشکه افزایش یابد که این امر می‌تواند به نفع چینی‌ها نیز باشد (حجازی، ۱۴۰۱). بنابراین، فرسوده ساختن ایران توسط آمریکا به وسیله تحریم‌های همه‌جانبه، اخلاص در سیاست تأمین امنیت انرژی چین را در پی خواهد داشت.

۲-۴. رویکرد مجازات‌محور آمریکا در قبال روابط راهبردی ایران با چین و روسیه

اجرای مصون‌سازی زمانی می‌تواند کارآمد باشد که قدرت‌های بزرگ رویکردی پاداش‌محور را برای جذب یک کشور به سمت خود یا ممانعت از پیوستن آن به ائتلاف رقیب در پیش گیرند؛^۱ اما در حالتی که یکی از قدرت‌های بزرگ رویکرد مجازات‌محور را در قبال آن کشور اتخاذ کند؛ مصون‌سازی دیگر نمی‌تواند به‌عنوان یک راهبرد مطلوب مطرح شود.

قرائن و شواهد نشان می‌دهد آمریکا رویکردی مجازات‌محور را برای جداسازی ایران از چین و روسیه اتخاذ کرده است. در خصوص روسیه، بارها کشورهای غربی به رهبری آمریکا نسبت به تقویت روابط ایران و روسیه اظهار نگرانی کرده و مجازات‌هایی را علیه ایران اعمال کرده‌اند. برای مثال از سال ۲۰۲۳، بخشی از تحریم‌های آمریکا و اتحادیه اروپا علیه ایران با بهانه «حمایت نظامی ایران از جنگ روسیه علیه اوکراین» صورت گرفته است.^۲ همچنین کشورهای غربی با تهدیدات مکرر خود، تلاش کرده‌اند مانع از تقویت روابط این دو کشور به خصوص در حوزه نظامی شوند. در خصوص چین نیز، در چند

۱. به این راهبرد، راهبرد جداسازی یا gmgdew گفته می‌شود. راهبرد جداسازی به معنای تلاش یک کشور برای جلوگیری از تشکیل یک اتحاد تهدیدکننده و تضعیف یا تجزیه آن است. اجرای چنین راهبردی در کشاکش رقابت‌ها و جنگ‌ها بسیار مرسوم بوده و موفقیت یا عدم موفقیت آن، حتی توانسته است سرنوشت منازعات را تغییر دهد.

۲. برای مثال می‌توان این تحریم از ناحیه اتحادیه اروپا اشاره کرد:

<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-iran/>

سال اخیر، بخش عمده‌ای از اقدامات تحریمی آمریکا علیه ایران، در واقع مجازات شرکت‌های چینی مسحوب می‌شده است. برای مجازات شرکت‌های چینی دخیل در تجارت با ایران، حتی قوانین تحریمی جدیدی در آمریکا تصویب شده و یا در حال تصویب است. برای مثال، در آوریل سال ۲۰۲۴ قانونی با عنوان «توقف پناه دادن به نفت ایران» تصویب شد. این قانون تحریم‌های اولیه و ثانویه ایالات متحده را به بنادر خارجی که آگاهانه محموله‌های نفتی ایران را می‌پذیرند و همچنین هر نهادی که در حمل و نقل، تخلیه یا معامله نفت با منشأ ایران دخیل باشد، گسترش می‌دهد. به موجب این قانون، صاحبان کشتی‌ها، خود کشتی‌ها و پالایشگاه‌هایی که در خرید نفت ایران دخیل‌اند، تحت تحریم‌های آمریکا قرار می‌گیرند^۱ (Congressy, 2024). با توجه به اینکه بیش از ۹۰ درصد از نفت ایران به چین صادر می‌شود، می‌توان گفت که هدف از تصویب این قانون، تحت فشار قرار دادن و مجازات شرکت‌های چینی است. لایحه دیگری نیز با عنوان «قانون تحریم انرژی ایران - چین»^۲ در مجلس نمایندگان تصویب شده و اکنون در سنا در حال بررسی است. این لایحه رئیس‌جمهور را ملزم می‌کند تا به طور دوره‌ای تعیین کند هر کدام از مؤسسات مالی چین در خرید نفت یا فرآورده‌های نفتی از ایران مشارکت داشته‌اند یا خیر (Congress, 2023).

به‌طور کلی همکاری‌های روبه‌رشد ایران، چین، روسیه و کره شمالی از موضوعات مهمی است که موجبات نگرانی هیئت حاکمه آمریکا را فراهم کرده است. در این راستا کاخ سفید در دسامبر ۲۰۲۴ اعلام کرد که بایدن یک یادداشت امنیت ملی جدید را تأیید کرده که قرار است نقشه‌راه دولت ترامپ برای مقابله با همکاری فزاینده این چهار کشور باشد (Madhani, 2024). یکی از اصول منتشرشده سند مذکور، سنجش و بررسی

1. The Stop Harboring Iranian Petroleum Act (SHIP Act)

۲. پیشنهاد دهنده این قانون، مارکو رابینو، وزیر خارجه دولت جدید ترامپ است.

3. Iran-China Energy Sanctions Act of 2023

استفاده از تحریم‌های اقتصادی است که بیانگر اراده دولت آمریکا برای جداسازی این کشورها از طریق رویکردی مجازات محور است.

در مجموع باید گفت مادامی که رویکرد آمریکا برای جداسازی ایران از روسیه و چین، مجازات محور باشد، امکان معامله راهبردی میان ایران و آمریکا و همچنین اجرای راهبرد مصون‌سازی وجود ندارد. کما اینکه رویکرد آمریکا برای جداسازی چین و شوروی، در دوره ریاست جمهوری آیزنهاور مجازات محور بود و در نتیجه بستری برای معامله میان چین و آمریکا فراهم نشد، اما در دهه ۷۰ و ۸۰ میلادی که رویکرد آمریکا به پاداش محور تغییر یافت و واشنگتن حاضر شد «اصل چین واحد» را بپذیرد، امکان معامله میان این دو کشور نیز فراهم آمد.

۳. سطح کارکردی

در شرایطی که بر روابط آمریکا و چین، منطق همکاری یا رقابت مسالمت‌آمیز حاکم بود، کاربست مصون‌سازی کارایی و کارآمدی بیشتری برای دولت‌های میانه داشت، اما در در شرایطی که روند روابط مابین این دو قدرت حکایت از حرکت به سمت رقابت سخت یا حتی جنگ سرد جدید دارد، کشورهای میانه‌ای که جایگاه خود را در این بین شفاف نکنند، ممکن است از مزایای همکاری‌های راهبردی در سطح کلان محروم بمانند. در واقع، مصون‌سازی با همه محاسنی که دارد، معایبی نیز دارد که ممکن است حتی به جای تأمین امنیت و پوشش ریسک، امنیت یک کشور را به خطر اندازد. برای مثال، از منظر برخی پژوهشگران امنیت بین‌الملل، مصون‌سازی راهبردی برای کاهش ریسک‌های امنیتی است، اما برای رفع تهدیدات امنیتی چندان کارایی ندارد. همچنین مصون‌سازی تا زمانی می‌تواند راهبردی موفق باشد که در رقابت قدرت‌های بزرگ، عدم قطعیت و ابهام، حکم فرما باشد. در شرایطی که رقابت قدرت‌های بزرگ به حوزه سخت‌کشانده شود، مصون‌سازی نه تنها مثمرتر نیست، بلکه می‌تواند منجر به زیان دیدن از

هر دو قدرت بزرگ نیز گردد. در میدان عمل، ابهام به جای کاهش ریسک، ممکن است به بی‌اعتمادی بیشتر منجر شود. به‌ویژه زمانی که رقابت قدرت‌های بزرگ به سطح مهار و رقابت راهبردی ارتقا یابد، مصون‌سازی نه‌تنها کارایی ندارد، بلکه دولت میانه را در موقعیت «هیچ‌کدام» قرار می‌دهد که نه می‌تواند از مزایای همکاری با یک قدرت بهره‌بردار و نه از تهدیدات قدرت مقابل در امان باشد. برای نمونه، اگر ایران بخواهد در توسعه یک پروژه راهبردی مانند بندر چابهار در دریای عمان میان چین و آمریکا «وسط‌بازی» کند، با دو سناریوی محتمل روبرو خواهد شد:

۱. تحریم از سوی آمریکا به دلیل همکاری با چین

۲. کاهش حمایت چین به دلیل عدم همسویی راهبردی ایران.

در چنین شرایطی، مصون‌سازی نه‌تنها ایران را به اهداف توسعه‌ای نمی‌رساند، بلکه آن را ناچار می‌سازد که در طرح و زمین قدرت‌های بزرگ بازی کند.

نتیجه‌گیری

مصون‌سازی، باتکیه بر ابهام استراتژیک و تنوع‌بخشی به روابط، راهبردی برای قدرت‌های میانه است تا در شرایط عدم قطعیت ناشی از رقابت قدرت‌های بزرگ، هم امنیت خود را تأمین کنند و هم از هزینه‌های وابستگی یک‌جانبه بکاهند. با این حال، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که اجرای عام و کامل این راهبرد برای ایران با چالش‌های بنیادینی مواجه است که مطلوبیت کاربست آن را در شرایط کنونی زیر سؤال می‌برد. نوشتار حاضر نشان داد که این استراتژی در شرایط کنونی با موانع عملیاتی و ساختاری و همچنین تردید در خصوص مزیت‌های کارکردی روبه‌روست.

نخست، ماهیت تقابلی روابط ایران و ایالات متحده که ریشه در اختلافات راهبردی و امنیتی دارد، فضایی برای تنوع‌بخشی هم‌زمان به روابط با قدرت‌های بزرگ باقی نمی‌گذارد. واشینگتن با تحریم‌های چندلایه و هدف قراردادن بنیان‌های اقتصادی و امنیتی ایران، عملاً راهبرد «محروم کردن ایران» را در پیش گرفته است. به طوری که هرگونه تلاش ایران برای تعامل متوازن با غرب را بی‌ثمر می‌سازد؛ چه رسد به آنکه ایران بخواهد در تأمین امنیت خود، جایگاهی برای آمریکا قائل شود.

دوم، ماهیت انقلابی سیاست خارجی ایران که خواهان دگرگونی در نظم ناعادلانه بین‌المللی است با منطقی محافظه‌کارانه مصلحت‌سازی که بر حفظ وضع موجود متمرکز است، ناسازگار است.

سوم، اجرای مصلحت‌سازی مستلزم اتخاذ رویکردی مبهم در سیاست خارجی است؛ حال آنکه این امر با هویت تکوین‌یافته سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و همچنین با شرایط منطقه‌ای که ایران در آن استقرار یافته است، سازگار نیست. ایران به دلیل موقعیت راهبردی در غرب آسیا و درگیری‌های مستقیم با آمریکا و متحدانش (مانند رژیم صهیونیستی)، در فضایی کاملاً متفاوت از کشورهای میانه‌ای مانند ویتنام یا اندونزی عمل می‌کند. این درگیری‌ها، امکان حفظ ابهام استراتژیک را عملاً ناممکن می‌سازد، چراکه ایران ناگزیر است در بحران‌هایی مانند مناقشه فلسطین یا یمن، مواضع صریحی اتخاذ کند.

با این حال، این پژوهش به طور مطلق و به صورت دائمی، مطلوبیت مصلحت‌سازی را برای ایران رد نمی‌کند، بلکه بر ضرورت تحول در پیش شرط‌های داخلی و بین‌المللی تأکید می‌ورزد. همچنین ایران می‌تواند از عناصر این راهبرد در سطوح خردتر بهره‌گیرد. برای مثال می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- حفظ ابهام در برخی مواضع امنیتی نسبت به رقابت قدرت‌های بزرگ، مثلاً در

بحران‌هایی مانند اوکراین، تا از تبدیل شدن به ابزار نیابتی هر قدرت اجتناب شود.

• ایران می‌تواند با بهره‌گیری از ابعاد قدرت خود در منطقه، به عنوان یک منبع فرعی برای مصون‌سازی سایر کشورهای منطقه، نقش آفرینی کند. یعنی ایران می‌تواند برای مثال اهرم موازنه‌ساز برای عربستان در مقابل آمریکا و ترکیه، اهرم موازنه‌ساز برای کشورهای آسیای مرکزی برابر روسیه و اهرم موازنه‌ساز برای پاکستان و افغانستان در مقابل چین باشد.

• رقابت میان چین و روسیه و همچنین چین و هند، رقابتی جدی و سابقه‌دار است. ایران می‌تواند با یافتن شکاف‌های رقابت این دو قدرت، کنش‌های خود را تنظیم کرده و از هر دو قدرت، کسب امتیاز کند. به بیان دیگر، در جهان کنونی بر خلاف دوره جنگ سرد، تنها دو قطب وجود ندارد، بلکه با متنوع و متکثر شدن قدرت در سطح نظام بین‌الملل، کشورها از گزینه‌های متعددی برای متعادل‌سازی روابط خود، بهره‌مندند (مصاحبه با علی فکری، تاریخ ۱۴۰۳/۱۲/۱۴).

در نهایت، این پژوهش نشان می‌دهد که هرچند کاربست مصون‌سازی در کوتاه‌مدت برای ایران چالش‌برانگیز و دست‌نیافتنی به نظر می‌رسد، اما بازتعریف راهبردهای کنشی مبتنی بر مزیت‌های خاص ایران (مانند موقعیت ژئواکونومیک و ظرفیت‌های امنیتی) می‌تواند زمینه‌ساز اتخاذ فرمی تعدیل‌شده از این استراتژی در بلندمدت باشد، چراکه مصون‌سازی می‌تواند به عنوان چهارچوبی نظری و عملی، امکان خروج از دوگانگی‌های سنتی تعهد کامل یا تقابل مطلق را فراهم آورد و فضایی برای مانور هوشمندانه‌تر و عملگراییانه‌تر در میدان رقابت‌های بزرگ در آینده ایجاد کند. در کوتاه‌مدت اما بهتر است راهبردی را در قبال رقابت قدرت‌های بزرگ در پیش گرفت که منافع عینی را تضمین کند، بر مزیت‌های سیاست خارجی ایران مثل استقلال استوار باشد، تجارب

تاریخی را سرلوحه عمل قرار دهد و مستلزم اصلاحات رویکردی در سیاست خارجی و نه انقلاب‌های هویتی و ماهوی در آن باشد.^۱

ناظر بر یافته‌های پژوهش، چند پیشنهاد راهبردی نیز قابل طرح است:

۱. باتوجه به توضیحات ارائه شده، تا هنگامی که ایالات متحده آمریکا از تبدیل کردن ایران به زمین سوخته ناامید نشود، اجرای راهبرد مصون‌سازی برای جمهوری اسلامی ایران ممکن و مطلوب نیست. هنگامی که محروم‌ساختن ایران از روی میز هیئت حاکمه آمریکا برداشته شد، آنگاه می‌توان به راهبردهایی مانند مصون‌سازی برای ایجاد موازنه میان دو قدرت اندیشید. منصرف‌ساختن آمریکایی‌ها از محروم‌سازی ایران، منوط بر خنثی‌سازی یا کاهش اثر تحریم‌ها توسط جمهوری اسلامی ایران است. برای خنثی‌سازی تحریم‌ها، لازم است دو اقدام در سطح کلان صورت گیرد: نخست، اصلاح حکمرانی و دوم، ارتقای سطح روابط با چین.

۲. پیش‌تر گفته شد مادام که آمریکا از تحقق اهداف راهبرد محروم‌سازی در قبال ایران ناامید نشود، به انعقاد توافقی جامع که متضمن توسعه ایران باشد، رضایت نخواهد داد. باین حال در همین برهه، می‌توان به توافقی‌هایی محدود با آمریکا دست یافت. بنابراین، توصیه می‌شود در شرایط کنونی برای مذاکره با آمریکا، به جای اتخاذ رویکرد آرمانی با هدف رفع همه چالش‌ها با این کشور یا رفع حقوقی همه تحریم‌ها، با رویکردی واقع‌بینانه، به دنبال انعقاد توافقاتی محدود اما سنجش‌پذیر و انتفاع‌محور با این کشور بود. طبیعی است در صورت موفقیت این معاملات محدود، می‌توان آن را به معاملات دیگری نیز گسترش داد.

۳. همان‌طور که ذکر شد، مصون‌سازی بر پایه مزیت‌های یک کشور در رقابت قدرت‌های بزرگ ابتناء می‌یابد. در چند دهه گذشته، یکی از مزیت‌های مهم ایران در اقتصاد

۱. طراحی راهبرد مطلوب برای ایران در رقابت آمریکا و چین، می‌تواند موضوع پژوهش دیگری باشد.

بین‌الملل، برخورداری از نقشی مهم در تأمین انرژی جهانی بوده است. به مرور این مزیت، با ظهور تکنولوژی نفت و گاز شیل در آمریکا و ظهور انرژی‌های تجدیدپذیر فرسایش یافته است. چنانچه ایران بخواهد در آینده یک کشور هجینگ‌کننده باشد، باید بتواند مزیت‌های جدیدی از خود خلق کند که در رقابت قدرت‌های بزرگ، ارزشمند باشد. یک تصویر درباره آینده ایران می‌تواند بازگشت ایران به جهان، به عنوان یک تأمین‌کننده بزرگ انرژی در سه حوزه فسیلی، خورشیدی و هسته‌ای باشد (شاگری،

۱۴۰۳)

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

موازن اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

- ترکان، اکبر. (۱۴۰۱، ۲۰ اردیبهشت). نگذاشتند به دریای مدیترانه برسیم. <https://www.scienceandpolitics.net/article.aspx?id=۷۰۱۵۶>
- ترابی‌فرد، میلاد. و رزم‌آهنگ، مهدی. (۱۴۰۲). ابتکار راهبردی ایران؛ جانمایی جدید و بازتعریف نقش ایران در اقتصاد جهان؛ خنثی‌سازی تحریم به چه معناست. ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۲).
- حجازی، جعفر. (۱۴۰۱). ظرفیت تولید نفت ایران می‌تواند به ۶ میلیون بشکه در روز برسد. خبرگزاری ایرنا. <https://irma.ir/xjLDnm>
- راجی، محمد، بوذر گوهری مقدم، مجدی شاکری و مصطفی کوشکی. (۱۴۰۳). چهارچوب‌شناسی راهبرد آمریکا برای «مهار جمهوری اسلامی ایران» با تأکید بر دوره بایدن. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۷(۴)، ۱۴۳-۱۷۶. doi: 10.22034/srq.2024.493080.4220
- رئیس‌نژاد، آرش. (۱۳۹۹، ۱۱ بهمن). تنهایی استراتژیک معادل انزوای ایران نیست. <https://tinyurl.com/yyyycu4vz>
- سریع‌القلم، محمود. (۱۴۰۲، ۱۱ آذر). بنیادی‌ترین نقیصه سیاست خارجی ایران. <https://ti-nyurl.com/42t25st5>
- شاکری، مجید. (۱۴۰۳، ۳۰ آذر). [يك تصوير درباره آینده ایران]. <https://x.com/Majidshak-eri8/status/1870330033879085248>

فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره بیست و هشتم، شماره سوم/ پیاپی ۱۰۹، پاییز ۱۴۰۴

طالبی آرانی ۱، روح‌الله. (۱۴۰۴). جایگاه حفاظ‌بندی در راهبردگزینی سیاست خارجی ایران از آغاز صفویه تا پایان قاجاریه. سیاست جهانی. doi: 10.22124/wp.2025.31575.3583

طالبی آرانی ۲، روح‌الله. (۱۴۰۴). بازشناخت مقایسه‌ای «حفاظ‌بندی» و سایر راهبردهای دولت‌ها در نظام بین‌الملل کنونی. دولت پژوهی، ۱۱(۴۲). doi: 10.22054/tssq.2025.86891.1684

طالبی آرانی، روح‌الله. (۱۴۰۴). تحلیل انتقادی حفاظ‌بندی در سیاست خارجی؛ تعاریف و گونه‌شناسی‌ها. رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی. doi: 10.48308/piaj.2025.240465.1714

قربانی، وحید. (۱۴۰۰). استراتژی امنیت انرژی معاصر چین در غرب آسیا. فصلنامه روابط خارجی، ۱۳(۳)، ۶۲۷-۶۵۸.

محرابی، علی‌رضا. (۱۴۰۱، ۱۵ اسفند). هج کردن چیست؟. Alirezamehrab <https://al-irezamehrabi.com/financial-market/expression/hedging>

مصاحبه با علی فکری، رئیس سابق سازمان سرمایه‌گذاری خارجی. (۱۴۰۳، ۱۴ اسفند).

شریفی، محمد مجید و ساجده السادات جعفری (۱۴۰۴). تحول در نظم جهانی و استراتژی‌های قدرت‌های میانه: تأملی در سیاست خارجی نوین عربستان سعودی. فصلنامه سیاست، ۵۵(۲)، ۶۱۴-۵۸۱. doi: 10.22059/jjpq.2025.383273.1008220

مروتی، سمیه. (۱۴۰۳). تغییر الگوی تهدید در پاکستان. ماهنامه امنیت بین‌الملل، ۷(۶۴)، ۱۰۵.

هادی‌زاده نائینی، عبدالرضا. (۱۴۰۲). فایل صوتی رابرت مالی و آینده مذاکرات. خبرگزاری ایرنا. <https://irna.ir/xjN3Gz>

Bradsher, K. (2023, October 11). China's Economic Stake in the Middle East: Its Thirst for Oil. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2023/10/11/business/china-oil-saudi-arabia-iran.html>

Burns, W. (2024, January 30). Spycraft and Statecraft. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/cia-spycraft-and-statecraft-william-burns>

U.S. Congress. (2023, December 19). H.R.5923 - Iran-China Energy

Sanctions Act of 2023. *United States Congress*. <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-bill/5923>

U.S. Congress. (2024, May 7). S.1829 - Stop Harboring Iranian Petroleum Act of 2024. <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/senate-bill/1829/text/rs>

Democratic Party. (2020). 2020 Democratic Party Platform. <https://democrats.org/wp-content/uploads/sites/2/2020/08/2020-Democratic-Party-Platform.pdf>

Dubowitz, M. (2019, April 2). Build an Iranian Sanctions Wall. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/build-an-iranian-sanctions-wall-11554246565>

Fulton, J., & Schuman, M. (2024, September 5). China's Middle East policy shift from "hedging" to "wedging". *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/chinas-middle-east-policy-shift-from-hedging-to-wedging/#wedging>

Gerstl, A. (2022). *Hedging Strategies in Southeast Asia*. Routledge.

Grano, S., & Huang, D. (2023). *China-US Competition: Impact on Small and Middle Powers' Strategic Choices*. Palgrave Macmillan.

Heath, T., Gunness, K., & Finazzo, T. (2022). The Return of Great Power War: Scenarios of Systemic Conflict Between the United States and China. *RAND Corporation*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RRA800/RRA830-1/RAND_RRA830-1.pdf

Koga, K. (2018). The Concept of 'Hedging' Revisited: The Case of Japan's Foreign Policy Strategy in East Asia's Power Shift. *International Studies Review*, 20(4), 633–660. <https://doi.org/10.1093/isr/vix059>

Kuik, C.-C., & Rozman, G. (2015). Introduction to 'Light or Heavy Hedging: Positioning between China and the United States'. *Joint U.S.-Korea Academic Studies*, 26, 1–9.

Kuik, C.-C. (2021). Hedging Right: A Small-State Perspective. *China International Strategy Review*, 3, 300–315.

Lee, T. (2024). *The Domestic Determinants of Hedging in Singapore's Foreign Policy*. *Contemporary Southeast Asia*, 46(1), 77–102. <https://www.jstor.org/stable/27301255>

Lim, D. J., & Cooper, Z. (2015). Reassessing Hedging: The Logic of Alignment in East Asia. *Security Studies*, 24(4), 696–727.

Mace, c. (2022). Bombing to Win: Pape's Denial in the Nuclear Age and the Russia-Ukraine Context. *Air university*. <https://www.airuniversity.af.edu/Wild-Blue-Yonder/Article-Display/Article/3177766/bombing-to-win-papes-denial-in-the-nuclear-age-and-the-russia-ukraine-context/>

Madhani, A. (2024, December 11). Biden approves national security memo on China, Iran, North Korea and Russia ahead of Trump's return. *AP News*. <https://apnews.com/article/trump-biden-national-security-memorandum-6d3462b37533a2665d1e844ee6f7f662>

Müftüler-Baç, M. (2024, July 8). Middle Power. *Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/middle-power>

Ministry Of Foreign Affairs. (February 21, 2025). Wang Yi Meets with Turkish Minister of Foreign Affairs Hakan Fidan. https://www.fm-prc.gov.cn/eng/wjzbzhd/202502/t20250221_11560247.html

Mousavi Shafae, S. M. and Karimi, H. R. (2025). Iran as a Middle Power Balancer: (Time for a Paradigm Shift in Iranian Foreign Policy). *Journal of World Sociopolitical Studies*, 9(1), 193-226. doi: 10.22059/wsp.2025.389489.1496

Nezlek, j. (2011). *Multilevel Modeling for Social and Personality Psychology*. SAGE Publications Ltd.

OFAC. (2016, December 15). Publication of Iran-related Frequently Asked Questions and General License J-1. *Office of Foreign Assets Control*. <https://ofac.treasury.gov/recent-actions/20161215>

Pujol, I. G. (2024). Theorising the Hedging Strategy: National Interests, Objectives, and Mixed Foreign Policy Instruments. *All Azimuth*, 13(2), 193–214.

Schwarz, A. (2015). Scorched Earth Policy. *Max Planck Encyclopedia of Public International Law* (pp.1113-1118).

Talley, I. (2020, October 23). Trump Administration Hopes to Make Iran Pressure Campaign Harder to Reverse. *The Wall Street Journal*. Retrieved from <https://www.wsj.com/articles/using-terrorism-sanctions-trump-administration-hopes-to-tie-bidens-hands-on-iran-11603473828>

The Investopedia Team. (2024, June 23). Hedge Definition and How It Works in Investing. *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/terms/h/hedge.asp>

Wang, Y. (2021). *Hedging Strategy: Concept, Behavior, and Implications for China-ASEAN Relations*. Center for APEC and East Asian Cooperation, Chinese Academy of Social Sciences.

Walt, S. M. (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security*, 9(4), 3–43. <https://doi.org/10.2307/2538540>